

SEMILOGIJA GESTE - NJENI TEMELJI IN NJENE PERSPEKTIVE

Asja Nina Kovačev*

POVZETEK

Gesto lahko pojmuje kot nazorno in ilustrativno sredstvo za komuniciranje. Rezultati njenega antropološkega proučevanja omogočajo hipotezo o obstoju kulturno utrjenih pravil za gibno posredovanje informacij. Večina gestualnih znakovnih sistemov temelji na ikoničnem kodu, ki implicira strukturalno sorodnost med označevalcem in označencem, toda pod določenimi pogoji je mogoče geste kodirati tudi digitalno oziroma poljubno.

Možnost za oblikovanje gestualnega znakovnega sistema, ki naj bi bil strukturalno podoben verbalnemu, je spodbudila številna prizadevanja za razvoj znanosti o gesti. Slednja naj bi bila lingvistiki analogna podznanost semiologije. Ta cilj je dosegel Birdwhistell z oblikovanjem kinezike. Žal je ostal brez pomembnih naslednikov, saj v realnosti večinoma ne potrebujemo tako elaboriranega gestualnega jezika kot je verbalni.

SEMILOGY OF GESTURE - ITS FOUNDATIONS AND PERSPECTIVES

ABSTRACT

Gesture can be considered an obvious and illustrative means of communication. The results of its anthropological research enable the hypothesis that there exist culturally settled rules for the gestural information processing. Most of the gestural sign systems are based on the iconic code that implies a structural similarity between the signifier and the signified. Still, under certain circumstances gestures can be coded digitally, i. e. arbitrarily.

The possibility for the formation of the gestural sign system, which is supposed to be structurally similar to the verbal one, caused many endeavours to develop a sci-

* Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2, 61000 Ljubljana

ence about gesture. The latter should be a subsience of semiology, analogous with linguistics. This aim was achieved by Birdwhistell by creating kinesics. Unfortunately, he has not been followed by any important scientist, for in reality there is usually no need for such an elaborated gestural language as the verbal one.

LINGVISTIKA IN ZNANOST O GESTI

Gesta je zaradi svoje slikovitosti, nazornosti in ilustrativnosti nadvse uporabno izrazno sredstvo. Rezultati večine antropoloških proučevanj dokazujejo kulturno relativnost veljavnosti različnih pravil gibnega izražanja. Zato lahko govorimo o precejšnji kulturni determiniranosti gestualne prakse. Podobnim zakonitostim se podreja tudi verbalni jezik, kar omogoča teoretično in praktično zблиževanje verbalne in gestualne govorice.

Lingvistika je skušala pod Saussurejevim (de Saussure, 1969) vplivom razviti splošno znanost o znakih, t. j. semiologijo, ki naj bi pokrila širše področje kot ga je pokrila sama, presegla analizo jezika in zajela vse znakovne sisteme. Semiologija bi bila nadredna lingvistiki in bi vključevala še druge njej podobne znanosti. Njihov predmet bi morali biti drugi znakovni sistemi in vsaka izmed posebnih semioloških znanosti oziroma njenih podznanosti bi se morala osredotočiti predvsem na specifičnosti svojega predmeta proučevanja. Tako bi ostalo semiologiji predvsem proučevanje skupnih potez različnih znakovnih sistemov in temeljnih razlik med njimi. V primeru, da bi se gradnja takšne hierarhije izkazala za smiselno, bi lahko oblikovali za vsak znakovni sistem posebno znanost, ki bi se ukvarjala s specifičnostmi njegove semioze, medtem ko bi se njim nadredna znanost oziroma metaznanost ukvarjala le z možnostmi za generalizacijo njihovih zaključkov in z njihovim nadaljnim proučevanjem na višji organizacijski ravni (Kovačev, 1993).

Kovačev (1993) poudarja, da bi bil takšen razvoj semiološke znanosti smiseln le, če bi obstajalo dovolj visoko artikuliranih medsebojno neodvisnih znakovnih sistemov, ki bi zaslužili posebno znanstveno obravnavo. Toda človekov spoznavni aparat se še vedno razvija in deluje v tesni zvezi z verbalnim jezikom. Zato so vsi drugi jeziki, ki jih človek konstruira, le boljša ali slabša aplikacija modela verbalnega znakovnega sistema na druge, strukturno drugačne oblike označevanja. Lingvistika tako ostaja semiološka podznanost "par excellence" in njena spoznanja pogosto nekritično projiciramo na druge znakovne sisteme, ki bi morali biti v idealni situaciji predmet proučevanja sorodnih znanosti s trdno teoretsko podlago in z lastno, predmetno specifično metodologijo.

KODIRANJE GEST IN NJIHOVA ORGANIZACIJA

Oblikovanje neverbalnih znakovnih sistemov zasledimo pri avstralskih domorodcih, severno ameriških Indijancih in podobnih plemenih na nižjih razvojnih stopnjah spoznavne diferenciacije, vendar temeljijo njihovi gestualni sistemi na ikoničnem kodu, saj je za arbitrarno kodiranje znakov in njihovo organizacijo v kompleksen znakovni sistem potrebna visoka stopnja abstraktnega mišljenja. Poseben gibni jezik (lingua franca) so razvili tudi cistercijanski menihi, saj so potrebovali nek skupen, verbalnemu jeziku nadredni jezik, ki jim bi omogočil preseganje jezikovnih meja in učinkovito medsebojno sporazumevanje.

Pod določenimi pogoji je geste mogoče kodirati digitalno oziroma arbitrarno in jih tako izenačiti z lingvističnimi znaki ter jih medsebojno uskladiti do stopnje, ki omogoča njihovo organizacijo v kompleksen znakovni sistem. Slednji bi lahko postal na določeni stopnji svojega razvoja enakovreden jezikovnemu znakovnemu sistemu. Toda to se le redko zgodi, saj v realni življenjski praksi ni potrebe po dveh analognih znakovnih sistemih z ustreznimi medsebojno zamenljivimi enotami v okviru iste kulture.

Oblikovanje gestualnega jezika bi zahtevalo skrbno elaboracijo gibnega izražanja. Toda takšna dejavnost ne bi imela posebne praktične vrednosti, saj večina psihofizično zdravih ljudi v razvitih družbah uporablja gesto zgolj kot dopolnilo k besedi. Pogosto je namenjena njeni dekoraciji ali dramatizaciji, včasih pa jo celo nadomešča, vendar je njeno pojavljanje namesto besede le sporadično in nesistematično.

Potreba po elaboraciji gibnega jezika se pojavlja predvsem med pripadniki različnih skupin z določenimi fizičnimi pomanjkljivostmi (npr. gluhoneme osebe), ki jim onemogočajo učinkovito razumevanje in uporabo verbalnega jezika. Poleg tega razvijejo posebne neverbalne znakovne sisteme tudi pripadniki nekaterih družbenih in kulturnih skupin. Njihovo uporabo določajo utrjene norme njihove družbene skupnosti.

NASTANEK KINEZIKE IN NJENE PERSPEKTIVE

Začetke poglobljene teoretične obravnave gestualnega znakovnega sistema in poskus ustvarjanja posebne znanosti po modelu lingvistike zasledimo predvsem pri Birdwhistellu (1951-1970). Njegova prizadevanja izhajajo iz njegovega izhodiščnega prepričanja o obstoju konvergence med lingvistikom in neko potencialno znanostjo o govorici telesa. Slednjo je poskušal razviti sam in jo poimenoval kinezika(1). Kot antropolog formacije je proučeval telesne gibe s sredstvi, ki jih je izpeljal iz lingvistike. Domneval je, da je vsa človeška komunikacija sestavljena iz verbalnih in neverbalnih elementov, ki jih v naravni situaciji ni mogoče ločevati med seboj. V njegovem teoretskem kontekstu je potrebno razumeti gesto kot nekakšen morfem, ki se ne more pojavljati sam, neodvisno od drugih elementov komunikacije, prav tako kot se obrazilo v verbalnem jeziku ne more pojavljati brez korena besede. Lingvističnim oblikam je po Birdwhistellovem (Birdwhistell, 1952, 1973) prepričanju mogoče najti gestualne oziroma kinezične korelate, zato je proučevanje gest v kineziki homologno proučevanju morfemov v lingvistiki.

V gestualnem jeziku je mogoče prav tako kot v verbalnem jeziku identificirati različne oblike artikulacije, ki se pojavljajo na dveh (hierarhično različnih) organizacijskih ravneh. Enota prve ravni je kinem, ki ustreza fonemu in je sestavljen iz različnih alomorfnihih "kinov". Uporabniki gestualnega jezika pojmujejo kine kot medsebojno zamenljive ekvivalente.

S simultanim ali sukcesivnim povezovanjem kinemov, ki jih lahko precej svobodno povezujemo med seboj, nastanejo kinemorfemi, t. j. gestualni sklopi, ki ustrezajo besedam v verbalnem jeziku in jih je mogoče po potrebi še spreminjati z dodajanjem prefiksov, sufiksov in ustvarjanjem njihovih derivacij. Tako lahko identificiramo dva tipa kinemorfemov:

1. kinemorfemi, ki jih označujejo kinezični zaznamovalci in to predvsem tisti, ki se povezujejo z določenimi leksikalnimi elementi. Sem spadajo zaimkovni znaki (ki jim v verbalnem jeziku ustrezajo zaimki), znaki za množino (ki jim ustrezajo

množinska obrazila) in znaki za čas, kraj in način (homologi prislovnim določilom časa, kraja in načina).

2. Kinemorfemi, ki so sestavljeni iz druge vrste kinemov, pripadajo nivoju parakinezične analize in služijo dajanju ritma, intonacije ali posebnega poudarka določenim gestam.

Z medsebojnim povezovanjem kinemov in kinemorfemov nastajajo vedno širše konstrukcije, ki so primerljive s stavki, povedmi in odstavki.

Birdwhistell je za Efronom (Efron, 1941, 1972) prav gotovo najvplivnejša osebnost v razvoju proučevanja geste. Za cilj si je namreč zastavil utrditev proučevanja telesnih gibov kot verbalnemu jeziku analognega komunikacijskega koda. Zaradi številnih analogij med obema kodoma je predlagal uporabo podobnih konceptov in metod kot jih uporablja lingvistika. Upal je, da bo lahko dokazal, da je kinezični kod mogoče razumeti kot hierarhično organiziran sistem kinemov, kinemorfov in kinemorfemskih konstrukcij ter se upiral ideji, da je mogoče izolirati določen sklop gest in jih proučevati ločeno. To so namreč poskušali narediti številni drugi avtorji.

Gestualna komunikacija bi lahko postala predmet proučevanja številnih kinezičnih analiz, ki bi temeljile na rahlo modificiranih lingvističnih metodah. Toda za njeno poglobljeno interpretacijo bi bilo treba najprej popisati njen "inventar", oziroma določiti repertoar gestualne govorice in ga natančno opisati. Birdwhistell tega ni storil, saj ga uporaba kinezike pri proučevanju realne gibne prakse ni zanimala v tolikšni meri, kot ga je zanimalo teoretično in metodološko razmerje med kineziko in lingvistiko ter razjasnitev konceptov, ki jih je uvedel v besednjak svoje nove znanosti.

Birdwhistellovo delo ni imelo posebno velikega vpliva na njegove naslednika kljub svoji programskosti. Šele v zadnjem času navdihuje nekatere novejšje avtorje(2), čeprav ti ne uporabljajo njegove metode. Analogija med verbalnim in gestualnim kodom je sicer popolnoma sprejemljiva. Toda Birdwhistellova trditev o dveh nivojih artikulacije telesnih gibov je sporna. Birdwhistell namreč ni pojasnil, kako bi bilo mogoče izolirati element neverbalne komunikacije, ki bi ustrežal fonemu. Fonem "na sebi" nima lastnega smisla, vendar se lahko povezuje z drugimi fonemi in tvori z njimi smiselne enote. V nasprotju z njim bi težko odkrili nesmislen gib, čeprav njegov pomen ni enostranski, ampak je večplasten. Odvisen je tudi od verbalnega in gestualnega konteksta svojega pojavljanja.

Kodiranje telesnih gibov ne sovпада z jezikovno komunikacijo, saj pri izgrajevanju telesnega oziroma gibnega koda ne gre za medsebojno povezovanje praznih oblik in njihovo osmišljanje. Feyereisen in de Lannoy (1985) opozarjata celo na možnost, da je lahko semantično polje telesnih gibov omejeno le na embleme(3) in da gesta morda ne izraža drugega kot samo sebe. Ta problem je mogoče rešiti samo empirično in to s konstruiranjem umetnega gestualnega znakovnega sistema. Slednji bi moral vključevati čim manj sorodnosti med svojim formalnim, morfološkim delom in svojim pomenom. Takšen znakovni sistem že obstaja in gluhonemi ga uspešno uporabljajo pri svojem medsebojnem sporazumevanju. Jezik gluhonemih (American Sign Language - ASL) je namreč lep dokaz za to, da se lahko gib v določenih primerih dvigne na raven besede.

GIBNI JEZIKI IN NJIHOVO PROUČEVANJE

Gibni jezik gluhtonemih

Jezik gluhtonemih ima strogo pragmatično funkcijo, toda njegov obstoj nam omogoča konfrontacijo dveh neverbalnih znakovnih sistemov, ki uporabljata za sporočanje različnih psihičnih vsebin ista sredstva na različen način. ASL je namreč pravi gibni jezik in se zaradi svoje močne kodiranosti silno razlikuje od spontane gestikulacije, ki je najpogostejše rezultat subjektovega nenačrtnega in neorganiziranega samoizražanja. Obstoj ASL dokazuje, da je mogoče poleg verbalnega jezika izdelati tudi znakovne sisteme z drugačnimi morfološkimi karakteristikami. Tem je mogoče določiti arbitrarne pomeny celo tedaj, ko njihovi elementi (t. j. znaki) težijo k prevzemanju nekaterih specifičnih pomenov zaradi svojih morfoloških posebnosti.

Različni sistemi se lahko podrejajo enakim kompozicijskim pravilom. Prevlado verbalnega nad drugimi znakovnimi sistemi pogojuje med drugim tudi nadpovprečno visoka razvitost človeškega govornega aparata v primerjavi z govornim aparatom drugih primatov. Toda obstoj jezika gluhtonemih in učinkovitost njegove uporabe sta zadostna dokaza za to, da bi bilo mogoče na podlagi človekovih kognitivnih kapacitet razviti tudi drugačen znakovni sistem s strukturno popolnoma drugačnim znakovnim repertoarjem.

Glavno sredstvo za sporazumevanje gluhtonemih je roka(4). Zato nam lahko opis njenih spontan gibov pomaga k delnemu razumevanju njihove vloge pri konstrukciji ASL. Stokoe (1972) in Friedman (1977) sta določila štiri "artikulacijske" parametre pri njegovi konstrukciji:

1. oblikovanost roke (29 različnih oblik),
2. gibanje, ki ga izvaja roka (smer gibanja, realizacija kontakta, interakcija dveh rok, ipd.),
3. kraj realizacije giba (nevtralni prostor ali del telesa, ki ga je potem potrebno še nadalje precizirati),
4. orientacija dlani in prstov v trodimenzionalnem prostoru.

Obstoj morfološkega koda v jeziku gluhtonemih (ASL) je dokazoval že Lane (Lane et al., 1976). Gluhtonemim je prikazal različne kombinacije telesnih gibov oziroma gibov roke in od njih zahteval, da jih identificirajo. Toda konfiguracije gest so bile nekoliko zamaskirane, tako da je v nekaterih primerih prišlo do blažjih napak v komunikaciji. Laneov eksperiment dokazuje, da poteka prepoznavanje pomena gestualnih konfiguracij po pravilih, ki so analogna pravilom verbalnega jezika. Napake pri identifikaciji gest nastopijo tedaj, ko je njihova morfološka podobnost tako velika, da lahko prekrije temeljne distinkcije med njimi, ali ko pripeljejo njihove skupne distinktivne lastnosti do njihovega medsebojnega zamenjevanja. Poleg tega lahko uporabniki ASL naredijo tudi blažje nezavedne napake, ki ustrezajo jezikovnim spodrsrljajem uporabnikov verbalnega jezika. Te so najpogostejše pri uporabi fonemično sorodnih besed.

Kljub temu, da lahko ASL pojmuje kot arbitraren znakovni sistem, velja zanj zakonitost, ki jo lahko identificiramo tudi pri vseh drugih gibnih jezikih. Nemogoče je namreč ločevati njegovo morfološko in semantično raven. Sprejeta oblika gibnega znaka ne more biti popolnoma neodvisna od njegovega pomena, ampak obstaja med znakom in njegovim referentom na vizualni ravni največkrat odnos ikoničnosti(5).

Pri kodiranju gestualnih znakov obstaja več vrst ikoničnosti. Mandel (1977) razlikuje med pomenom, ki ga posredujemo z metonimijo in direktnim posredovanjem

informacij(6). Ikoničnost karakterizira odnos med znakom in njegovim temeljem v veliko večji meri kot karakterizira odnos med znakom in njegovim referentom.

Znakovni temelj je poljubno, oziroma arbitrarno izbrana referentova lastnost, iz katere je izpeljan znak. Razlikujemo več vrst znakovnih temeljev. Najpomembnejši med njimi sta reprezentacija in označevanje (oziroma deskripcija). Reprezentacija določenega realnega predmeta preoblikuje dani predmet v objekt reprezentacije in mu tako spremeni funkcijo, ali doda novo, deskripcija predmeta pa vključuje izvedbo dejanja, ki je značilno za njen objekt (npr. posnemanje letenja pri opisovanju ptic).

Izvore medsebojne neločljivosti formalne in vsebinske plasti gibnega znaka je treba iskati v njegovih bioloških oziroma psihofizioloških determinantah. Gibanje ima namreč v človekovem filo- in ontogenetskem razvoju sprva le instrumentalno in ekspresivno funkcijo. Njegova intencionalna uporaba v komunikaciji temelji na njegovi ekspresivni vrednosti, ki pri verbalnem jeziku ni tako očitna. Kljub relativni odmevnosti hipoteze o fonetičnem simbolizmu (Kovačev, 1989) velja verbalni jezik za izrazito abstraktnega in arbitrarnega, gestualni pa za konkretnega in ikoničnega. To seveda ne izključuje možnosti za arbitrarno kodiranje telesnih gibov, ki poteka pretežno pod vplivom kulturnih dejavnikov. Arbitrarnost in ikoničnost namreč nista nezdružljivi.

Namesto stalnega iskanja korespondenc med gestualnim in verbalnim jezikom ter prilagajanja lingvistične terminologije kvalitativnim posebnostim gibnega izražanja (oziroma njene aplikacije nanj) je smiselneje ugotavljati temeljne razlike med gestualno in verbalno govorico ter medkulturne razlike v prvi. Ta se namreč razvija pod vplivom številnih zgodovinskih, družbenih in kulturnih determinant.

POSEBNOSTI GESTUALNE GOVORICE

Poleg ikoničnosti, ki velja za eno temeljnih razlikovalnih lastnosti gestualne govornice, se pri njej pojavlja še vrsta drugih značilnosti, ki jo ločujejo od verbalne govornice in onemogočajo preprosto projekcijo lingvističnih spoznanj na področje kinezike. Lingvistika sicer ponuja idealiziran model proučevanja znakovnih sistemov, vendar lahko njegova nekritična aplikacija pripelje do relativno preprostega, toda absurdnega prevajanja lingvističnih spoznanj v kinezično terminologijo in do interpretacije govornice telesa po modelu besedne govornice. Z nekaj previdnosti bi se sicer lahko izognili marsikateri usodni napaki, vendar s takšnim pristopom vseeno ne bi prišli do nobenih pomembnih novih spoznanj. Zato bi se bilo treba v nadaljnji teoretični obravnavi gestualne govornice osredotočiti predvsem na njene specifičnosti, saj bi bilo mogoče na podlagi njihovega proučevanja razviti novo znanstveno disciplino.

Filo- in ontogenetski razvoj gestualne govornice ni potekal linearno. Poleg tega se pri subjektivnem gestualnem izražanju skoraj vedno pojavlja možnost za relativno svobodno kombiniranje več distinktivnih gibnih enot, ali celo za aktivacijo več kanalov neverbalne komunikacije, kar naj bi doprineslo k maksimizaciji njenega učinka. Zaradi ikoničnosti gestualnega znaka je njegovo fizično dimenzijo zelo težko ločiti od njegovega pomena. To značilnost opazimo le pri gestah, saj je pri verbalnem znaku (t. j. besedi) odnos med njegovima komponentama - označevalcem in označencem - arbitraren. Ikoničnost gestualnih znakov omogoča še njihovo sočasno pojavljanje z verbalnimi znaki, oziroma njihovo kombinacijo v komunikaciji.

Proučevanje gestualne govorice odpira nov problem, ki se pri verbalni govorici zaradi arbitrarnosti njenega znaka ne pojavlja. To je razmerje med morfološko in semantično komponento gestualnega znaka oziroma stopnja njune relativne pomembnosti v procesu medsebojnega sporazumevanja ljudi. Kirk in Burton (1981) sta zato skušala ugotoviti, ali praviloma organiziramo neverbalni repertoar po morfoloških ali po semantičnih kriterijih. Problema sta se lotila tako, da sta od pripadnikov dveh afriških skupnosti, ki govorita različna jezika, vendar uporabljata nekaj skupnih gest, zahtevala, da med seboj povežejo znake, ki po njihovem mnenju najbolj spadajo skupaj. V prvi skupini znakov so bile geste, v drugi pa njihovi verbalni ekvivalenti. Rezultati pripadnikov iste skupine so bili podobni pri povezovanju elementov obeh znakovnih skupin (gest in njihovih verbalnih ekvivalentov), toda med obema kulturnima skupinama so obstajale precejšnje razlike.

Na podlagi spoznanj Kirkove in Burtona bi lahko povzeli, da temelji povezovanje znakov na njihovih semantičnih in ne na njihovih morfoloških značilnostih. Toda rezultatov njenega eksperimenta ne smemo sprejeti kar brez pomislekov. Avtorja sta namreč zagrešila dve pomembni metodološki napaki. Geste sta klasificirala po semantičnih in ne po morfoloških kriterijih, tako da bi bilo njihovo medsebojno povezovanje na podlagi morfoloških sorodnosti med njimi precej nenavadno. Poleg tega nista imela kontrolne skupine, ki ne bi poznala njihovega pomena in bi se zato verjetno bolj nagibala k grupiranju gest po morfoloških kriterijih. Zdi se tudi, da so subjekti eksperimenta kljub izraziti tendenci k klasifikaciji gest po semantičnih kriterijih včasih povezovali geste med seboj po zunanjih kriterijih. Pri tem so upoštevali del telesa, ki je sodeloval pri oblikovanju geste, umestitev geste v prostor oziroma njen položaj v njem, ipd. Med fizičnimi in semantičnimi dimenzijami gibov obstaja namreč zveza, ki jo je težko pretrgati, zato je težko ločiti formalno plat geste od njene vsebinske plati.

SEMIOLOŠKO PROUČEVANJA GESTE IN MOŽNOSTI ZA NJEGOV RAZVOJ

Govorica telesa ne temelji na kodu, ki bi po svoji strukturiranosti ustrezal fonemičnemu kodu verbalne govorice, zato skoraj ni mogoče določiti razlike med subjektom izražanja (govorcem ali oddajnikom) in subjektom izraza (gramatični agens), ugotavlja Greimas (1970). Gesta je včasih znak in dejanje hkrati, zato je gestualnost pogosto silno težko ločiti od njenega vedenjskega konteksta, t. j. od subjektive instrumentalne dejavnosti. Gestualni znak je namreč takšen kot njegov označenec.

Greimas pojmuje načrt gestualnega programa kot označenca in njegovo realizacijo kot označevalca. V primeru da prevzamemo njegovo opredelitev obeh konstitutivnih delov gestualnega znaka, gesti ne moremo pripisati pravega semiotičnega statusa, kar delno pojasnjuje relativno slabo raziskanost gestualne govorice.

Položaj geste v Piercovi klasifikaciji znakov

Za določitev pravega položaja gestualnega znaka je treba njegovo proučevanje poglobiti in dopolniti z logično analizo gestualnega označevalnega odnosa. Pri tem ni mogoče obiti C. S. Peirca (Peirce, 1978), utemeljitelja semiotike in enega njenih najpomembnejših predstavnikov, ki poudarja nezadostnost diadnega odnosa med označevalcem in označencem.

Pierce pojmuje znak kot določeno stvar, ki nadomešča neko drugo stvar na podlagi določenega odnosa, ali zaradi neke lastnosti. Znak je vedno naslovljen na neko

osebo. V njenem duhu ustvari ekvivalenten ali morda celo bolj razvit znak, ki ga imenujemo interpretant prvega znaka. Ta navadno nekaj nadomešča in to, kar nadomešča, je njegov predmet, s katerim je v določenem odnosu. Vendar svojemu predmetu ni ekvivalenten v vseh vidikih, ampak je povezan z njim preko določene ideje, ki jo imenujemo znakovni temelj.

Pri klasifikaciji znakov si Pierce pomaga z vzpostavljanjem treh trihotomij. Znake namreč razvršča po treh vidikih:

- glede na samega sebe (I. trihotomija),
- glede na predmet (II. trihotomija),
- glede na interpretanta (III. trihotomija).

Prva trihotomija temelji na upoštevanju razlik med različnimi vidiki znakov. Ločimo tri kategorije elementov fenomenov:

1. preproste kvalitete ali kvalitete fenomenov (npr. rdeče, grenko, boleče, ipd.), ki se zdijo kot splošne kategorije včasih precej ohlapne in nedodelane,
2. realna dejstva oziroma to, kar obstaja v realnosti (Sem spadajo konkretni dogodki, ki so popolnoma individualni. Lahko jih zaznamo tukaj in zdaj.) in
3. obče zakonitosti ali misli. Te se razlikujejo od lastnosti in dejstev po svoji splošnosti.

Druga trihotomija temelji na raznolikosti odnosov med znakom in njegovim predmetom. Ta lahko temelji na podobnosti (ikona), objektovi realni uporabi znaka (indeks) ali na arbitrarnem zakonu in konvenciji (simbol).

Tretja trihotomija temelji na odnosu med znakom in njegovim interpretantom, t. j. na transformaciji prvotnega znaka v odvisnosti od subjektive spoznavne predelave. Določen znak lahko namreč razumemo kot:

- znak kvalitativne možnosti,
- znak, ki je opremljen z realno eksistenco (kvazi-propozicija), ali
- znak zakona (argument).

Zgoraj navedena logična delitev znakov seveda ni dokončna in avtor jo je kasneje še dopolnil z drugimi trihotomijami. Njegova klasifikacija je skrajno abstraktna in ne pripomore dosti k poglobljenemu razumevanju in proučevanju verbalne, gestualne, ali katere koli druge govorice. Njen namen namreč ni opisovanje realnih znakov, saj se marsikateri izmed njih nikoli ne materializira, ampak njihova umestitev na določeno mesto v umetno konstruirani, racionalni shemi.

Aplikacija Piercove sheme na realne življenjske situacije - problem komunikacije pri živalih

Nekateri avtorji so kljub neuporabnosti Peircove klasifikacije v realni življenjski praksi poskušali aplicirati njegovo shemo na različne oblike komunikacije. Med njimi je morda najbolj dodelana klasifikacija zoosemiotika Sebeoka (Sebeok, 1975), ki poskuša med seboj razmejiti različne tipe živalske komunikacije na podlagi podrobnega opisa različnih znakov, ki jih uporabljajo živali za sporazumevanje. Mednje umešča signale, simptome, ikonične znake, indekse, simbole in imena. Poleg njihovega natančnega opisa navaja Sebeok za vsako kategorijo tudi primer.

1. Znak deluje na določen organizem kot signal, če izzove pri svojem mehaničnem ali konvencionalnem sprejemu reakcijo receptorja. (Sem spadajo npr. družbeni sprožilci.)
2. Simptom je kompulziven, avtomatičen, nearbitraren znak. Njegov označevalec je v naravni zvezi z označencem. (Kot primer simptoma navaja Sebeok avtonomne reakcije.)

3. Znak je ikoničen, če obstaja med njegovim označevalcem in predmeti, ki jih označuje (denotata), topološka podobnost. (Primer ikoničnega znaka so fenomeni mimikrije.)

4. Indeks imenujemo znak tedaj, ko je njegov označevalec soroden označencu, ali predstavlja njegov vzorec (npr. ples čebel).

5. Simbol je po Sebeoku znak, ki ne implicira nikakršne podobnosti, sorodnosti, ali neposredne bližine, ampak je popolnoma arbitraren. Njegov designatum tvori intencionalen razred. (Kot primer simbola navaja Sebeok položaj repa pri opicah.)

6. Ime je znak, ki ima za designatum ekstenziven razred (npr. petje nekaterih razumnih ptic, ki služi za njihovo individualno identifikacijo).

Sebeokova klasifikacija temelji na človeški interpretaciji živalskega vedenja, saj živali zaradi svojih nezadostnih spoznavnih kapacitet za razvoj simboličnega mišljenja ne interpretirajo znakov, ki jih zaznavajo v medsebojni interakciji, kot znake, ampak spontano, pogosto celo instinktivno reagirajo nanje. Živalsko vedenje, oziroma različni vedenjski vzorci ali njihovi deli postanejo znak šele tedaj, ko jih je mogoče osmisлити in interpretirati, t. j. ko jih zazna misleči subjekt. Zato je o semiotiki v živalskem svetu kljub drugačnemu mnenju nekaterih uglednih avtorjev (npr. Levi-Straussa) nesmiselno govoriti, saj je mogoče na podlagi dosedanjega proučevanja uporabe različnih znakov pri živalih s precejšnjo gotovostjo trditi, da se pri njih pojavljajo le grobi zametki znakovnega sporazumevanja. Nekatere izmed značilnosti semiotičnih sistemov veljajo sicer tudi za živalsko komunikacijo, vendar je ta silno groba in ne zadošča za sklepanje na sposobnost simboličnega mišljenja pri živalih.

Odnos med verbalnim in gestualnim jezikom

Glede na to, da lingvistika še vedno velja za bazično disciplino, na kateri temelji proučevanje znakovnih sistemov, bi se bilo smiselno vprašati o odnosu med verbalnim jezikom in drugimi znakovnimi sistemi. Številni lingvisti (npr. Benveniste, 1988; Lyons, 1982; Sebeok, 1972) so poskušali natančneje opredeliti predmet svoje discipline oziroma ga razmejiti od drugih tipov komunikacije. Najdlje je prišel v tem prizadevanju Hockett (Hockett in Altman, 1968), ki je določil šestnajst tipičnih lastnosti človeške govorice oziroma šestnajst kriterijev lingvističnosti:

1. akustično-vokalni kanal v nasprotju s taktilnim, olfaktornim in vizualno-facialnim kanalom,
2. daljinsko oddajanje in direktna recepcija (lokalizacija vira, naslovitveni oziroma nagovorni značaj sporočila),
3. hitra razpršitev,
4. izmenljivost oziroma vzajemnost sprejemnikove in oddajnikove vloge,
5. popolno povratno delovanje (retroakcija) sporočila na oddajnik,
6. specializacija signala za komunikativne funkcije,
7. semantični značaj oziroma stalen, nespremenljiv odnos med elementi sporočila in elementi univerzuma,
8. arbitrarna denotacija,
9. diskretni značaj oziroma prevlada digitalne komunikacije nad analoško,
10. premeščanje oziroma prostorsko-časovna distanca med sporočilom in tistim, na kar se sporočilo nanaša,
11. odprtost in produktivnost oziroma sposobnost za ustvarjanje novih, originalnih sporočil,
12. dvojna artikulacija oziroma kombiniranje nesmiselnih elementov pri konstrukciji najmanjše pomenske enote,

13. tradicionalni prenos,
14. možnost za laganje ali za zmoto,
15. odsevnost ali refleksibisnost, ki implicira možnost za meta-komunikacijo,
16. možnost za učenje.

Hockettovo delo naj bi omogočalo sistematično primerjavo različnih tipov komunikacije in dodatno obravnavo posebnosti vsakega izmed njih. Kriteriji, ki jih je določil, naj bi bili sicer značilni le za verbalno govorico, vendar lahko marsikaterega izmed njih posplošimo in apliciramo tudi na druge, nelingvistične znakovne sisteme, morda celo na živalsko komunikacijo. To je med drugim dokazal Dingwall (1979), ki je uporabil Hockettove kriterije pri poskusu karakterizacije jezika, ki ga lahko označimo kot filogenetskega predhodnika današnjega verbalnega jezika. Iste kriterije je uporabil tudi Altmann (1967) pri poskusu pojasnitve družbene komunikacije pri živalih.

Glede na izredno pogostost lingvističnih poskusov določitve kriterijev lingvističnosti in njihove aplikacije na druge znakovne sisteme oziroma druge oblike komunikacije nas preseneča dejstvo, da je resnih semiotičnih študij, ki načenjajo problematiko gestualne govorice, izredno malo. Verjetno lahko iščemo razlog za to v neustreznosti oziroma nezadostnosti lingvistike za analizo gestualnih sistemov. Slednja mora namreč temeljiti na upoštevanju posebnosti predmeta proučevanja.

Diskrepance obstajajo že na ravni verbalne komunikacije in to predvsem med lingvistiko in psihologijo. Prva skuša opisati sistem jezikovnih pravil, druga pa proučuje govorčevo verbalno vedenje, ki se izmika lingvističnemu proučevanju. Proučevanje verbalnega vedenja je v prvi fazi proučevanja geste precej pomembnejše od opisovanja pravil jezikovnega kodiranja. Gibnega koda namreč ni lahko določiti, saj so telesni gibi šibko kodirani. Njihov pomen je vedno odvisen od specifičnosti konteksta njihovega pojavljanja. Zato se tudi Birdwhistell osredotoča predvsem na določanje kontekstualnih dejavnikov in ne toliko na na semiotični status geste oziroma opisovanje strukture gibnega koda.

Po Piercu lahko prevzame pomen določenega vedenja različne vidike, ki ustrezajo:

1. interpretantu oziroma opazovalčevi predstavi,
2. objektu, ki ga predstavlja znak, in
3. temelju določenega znaka, oziroma zakonu, ki omogoča njegov nastanek.

Piercov predlog za medsebojno ločevanje več znakovnih kategorij nam vsiljuje prepričanje, da je mogoče semiologijo gestualnih znakov realizirati na različnih ravneh:

- na nivoju znakov, ki jih zaznamo zaradi njih samih, kar vodi v notranji opis znakovnega sistema,
- na nivoju učinkovitih realizacij, kjer izvajamo analizo pogojev pojavljanja ali stilistično analizo, na nivoju odnosov, ki karakterizirajo opazovalčevo refleksijo semiotičnega procesa.

Pri izgrajevanju semiologije geste se pojavljajo neodvisno od potencialnih smeri razvoja analize gestualnih znakov še nekatere druge težave. Nanje opozarja tudi Barthes (1990), čeprav pojmuje kot predmet semiologije vse znakovne sisteme, ki predstavljajo njeno materialno podlago. V Elementih semiologije se namreč sprašuje, ali obstajajo v sodobnem družbenem življenju znakovni sistemi, katerih obseg se razlikuje od obsega človeškega verbalnega jezika.

Šele s prehodom na znakovne sisteme, ki jih karakterizira precejšnja sociološka globina, je mogoče ponovno odkriti govorico, oziroma jo osvetliti iz druge perspektive. Semiologija se namreč ukvarja predvsem z jezikom, saj drugi predmeti,

podobe, vedenja, ipd. sicer pomenijo, vendar njihov pomen ni avtonomen, ampak je odvisen od verbalne govorice. Zato lahko govorimo o redundantnem značaju znakovnih sistemov v odnosu do nje.

Gesta spremlja, obdaja in prekinja verbalne izjave. Barthes zato domneva, da razen poimenovane ni nobene druge govorice. Kot predmet semiologije pojmuje t. i. "drugo govorico" (7), ki je prvi (npr. gestualni) nadredna. Z uvajanjem "druge", verbalne govorice se ponovno srečujemo s problemom, s katerim se morata soočiti tudi antropologija in psihoanaliza. Simbolizmu geste se namreč ni mogoče približati drugače kot preko njegovega oralnega posredovanja. Ta že nekoliko izkrivlja njegovo razumevanje, oziroma prevaja gestualni kod v nek drug, strukturno povsem drugačen kod. Zaradi težavnosti razmejevanja med morfološko in semantično komponento gestualnega znaka je silno težko ugotoviti, kolikšno spremembo pomena lahko povzroči njegova morfološka sprememba.

Strukturna razhajanja med lingvističnim in gestualnim kodom so tolikšna, da Kristeva (1968) govori celo o vprašljivosti gestualne semiologije. Gestualnost je namreč prikladnejše analizirati kot produktivnost, ki se pojavlja pred produktom, t. j. pred reprezentacijo. V nasprotju z lingvistiko, ki proučuje predvsem pravila znakovnih sistemov, oziroma produkte človekove simbolične dejavnosti, je za proučevanje gestualnosti mnogo prikladnejše osredotočanje na sam proces gestualne prakse. Večina gest namreč nima utrjenega, močno kodiranega pomena, ampak določajo njihov pomen: kontekst njihovega pojavljanja in subjektivni dejavniki, ki sodelujejo v procesu njihove interpretacije in njihovega osmišljanja. Ta značilnost približuje gestualnost govorici in jo oddaljuje od jezika.

Gestualna in verbalna govorica - njune funkcije in odnos med njima

Gestualna in verbalna govorica sta predvsem obliki družbene prakse in ne sistema, zato se je treba pri njunem proučevanju osredotočiti na izrazni dej, oziroma na funkcije izražanja in ne toliko na izraženo vsebino. V človekovem filo- in ontogenetskem razvoju se je gesta pojavila pred besedo, vendar je ta kasneje prevzela vodilno vlogo v človekovem znakovnem sporazumevanju. Zaradi izrednega razvoja verbalnega jezika, se subjektova gestualnost ni razvila do tolikšne stopnje arbitrarnosti, kot bi se lahko. Že zelo zgodaj jo je namreč izpodrinila bolj artikulirana, verbalna govorica. Zato ima danes gesta predvsem indikativno, odnosno funkcijo. Je brez lastne avtonomne vsebine in omogoča predvsem elaboracijo sporočila, manj pa tudi njegov prenos (Kristeva, 1968).

Položaj verbalne govorice v odnosu do gestualnosti in drugih oblik znakovnega sporazumevanja nam lahko najboljše razjasni analiza njenih funkcij, ki temelji predvsem na spoznanjih dveh znanstvenih disciplin:

1. socialne psihologije, ki poskuša opisati interakcijo v majhnih skupinah, in
2. lingvistične pragmatike.

Psihologi poskušajo intuitivno pregrupirati različne skupine izrazov v funkcionalne kategorije (Bates, 1950), ali ovrednotiti medosebne odnose na bipolarnih lestvicah ter na podlagi faktorske analize določiti njihove temeljne dimenzije:

- status (dominantnost - podrejenost),
- evaluacija (pozitivna - negativna),
- aktivacija (napetost - sproščenost),
- naravnost na nalogo (formalna - neformalna), ipd.

Toda te globalne sodbe so v šibki korelaciji s pogostostjo subjektovega učinkovitega vedenja v realnih življenjskih situacijah.

V nasprotju z relativnim empirizmom psiholoških pristopov skuša pragmatična lingvistika analizirati pogoje izražanja, ki determinirajo uporabo različnih lingvističnih oblik in omogočajo utrditev njihovega pomena. Toda razumevanje izrazov ne sme temeljiti na goli identifikaciji površinske oblike. Prav tako ne more biti pomen določenega stavka odvisen le od semantične vsebine njegovih elementov (besed), ampak mora vključevati še skupno "razumevanje sveta" obeh (ali vseh) sogovornikov. Razumevanje izraženega je namreč podrejeno identifikaciji govorčevega cilja.

Pomen določenega izraza je odvisen od njegovega dobesednega dekodiranja in od konteksta njegovega izražanja. Slednji vključuje med drugim tudi status sogovornikov, značilnosti okolja in morebitno gestikuliranje, ki lahko spremlja sporočilo. Medsebojna odvisnost teh variabel, ki jih umeščamo v kvalitativno različne kategorije, in dejstvo, da situacijsko specifične variable vplivajo na strukturne značilnosti izraženega, upravičujeta elaboracijo funkcionalistične lingvistike. Ta temelji na medsebojnem ločevanju različnih načinov uporabe jezika. Halliday (1973) npr. navaja šest jezikovnih funkcij:

1. instrumentalno
2. regulatorno
3. hevristično
4. interakcijsko
5. imaginativno
6. osebno

Njegova tipologija je primerljiva z Jakobsonovo tipologijo (Jakobson, 1960), ki prav tako temelji na identifikaciji šestih jezikovnih funkcij (referenčne, ekspresivne, konativne, fatične, metalingvistične in poetične).

Podobne funkcije bi bilo mogoče identificirati tudi v gestualni govorici in to predvsem pri gestah, ki spremljajo besede, t. j. pri ilustrativnih in ekspresivnih gestah, poudarja Cosnier (1982). Toda različni koncepti uporabe jezika niso vplivali na proučevanje neverbalnih sistemov kljub svoji privlačnosti.

ZAKLJUČEK

Ne glede na svojo bazično orientacijo in svoje (antropološko ali lingvistično) strokovno zaledje se pri proučevanju geste stalno srečujemo z istimi težavami. Te se pojavljajo tako na metodološki kot tudi na teoretični ravni. Temeljni metodološki problem pri proučevanju govorice telesa je določitev pomena različnih vedenjskih oblik, medtem ko nastopajo težave na teoretični ravni predvsem pri določanju statusa gibnega znakovnega sistema v odnosu do drugih semiotičnih sistemov, zlasti do verbalnega jezika.

Pri reševanju temeljnih problemov, ki se pojavljajo pri proučevanju gibnosti, si njeni raziskovalci pomagajo predvsem z analogijami med verbalnimi in neverbalnimi sistemi. Predpostavljajo namreč, da si subjekt predstavlja vedenje s pomočjo svoje lingvistične intuicije, t. j. njegovega verbalnega opisa in njegove kulturne sheme. Ta predpostavka temelji na spoznanju o tesni medsebojni prepletenosti miselnega in jezikovnega razvoja, njuni stalni interakciji in njunem medsebojnem pogovoru.

Toda uporaba analogij je smiselna le v začetnih fazah znanstvenega proučevanja, saj omogoča vzpostavitev številnih plodnih asociacij, ki pomagajo pri nadaljnjem usmerjanju raziskovalnega procesa. Kasneje jo morajo nadomestiti tehtni, problemsko

specifični argumenti, prečiščen besednjak, operacionalne definicije in empirično raziskovanje.

OPOMBE:

1. Izraz "kinezika" je izpeljanka iz grške besede kinema, (kinematos), ki pomeni gibanje.

2. Kendon (1981) ugotavlja, da so med avtorji, ki jih je navdihovalo Birdwhistellovo delo, najpomembnejši: R. L. Saitz in E. J. Cervenka ((1972). *Handbook of Gestures: Colombia and the United States*. The Hague: Mouton.) ter J. R. Green ((1968). *Gesture Inventory for the Teaching of Spanish*. Philadelphia: Chilton Books.), vendar poudarja, da tudi ti niso uporabljali njegove metode.

3. Emblem je navadno dogovorjena oznaka, s katero želimo ponazoriti neko idejo ali institucijo (npr. zastave, grbi, prapori, ipd.). Efron (1941) uporablja ta termin za označevanje tistih gest, ki morfološko niso povezane s tem, kar označujejo. Če sprejmemo njegovo definicijo emblema, lahko v to kategorijo vključimo le arbitrarno kodirane geste. Ekman in Friesen (1981) sta nekoliko razširila uporabo termina "emblem" in ga opredeljujeta kot neverbalno dejanje, ki ga je mogoče direktno prevesti v verbalno izjavo ali mu poiskati definicijo v slovarju.

4. V nasprotju z gestualno govorico gluhonemih (ASL) temelji neverbalno sporazumevanje v Iranu na drugačnih simboličnih gibih. Perzijski znakovni sistem, iz katerega navadno črpajo geste, ki ne nadomeščajo verbalne govorice, ampak jo najpogosteje le spremljajo, vključuje predvsem obrazne gibe, manj pa gibe roke in za pestja.

5. Ikona je po Peirceu znak, ki reprezentira na podlagi podobnosti. Značilne ikone so npr. risbe, kipi, zemljevidi, diagrami, ipd.

6. Kot primer metonimičnega posredovanje pomena navaja Mandel dotikanje lastnega čela za označevanje mišljenja, medtem ko spada v kategorijo direktnega prenosa informacij risanje po zraku ali transformacija določenega telesnega dela v objekt, ki ga skušamo opisati.

7. "drugo govorico" (langage second) v Barthesovi terminologiji bi lahko označili tudi kot metagovorico, saj je nadredna prvi (v našem primeru gestualni) govorici in namenjena njenemu proučevanju.

LITERATURA:

ALTMANN, S. A. (1967). The structure of primate social communication. V: S. A. ALTMANN (Izd.). *Social Communication among Primates*. Chicago & London: University of Chicago Press.

BARTHES, R. (1990). Elementi semiologije. V: R. BARTHES, Retorika starih, Elementi semiologije. Ljubljana: ŠKUC, ZIFF.

BENVENISTE, E. (1988). Problemi splošne lingvistike. Ljubljana: ŠKUC, ZIFF.

BIRDWHISTELL, R. L. (1952). Introduction to Kinesics: An Annotation System for Analysis of Body Motion and Gesture. Washington, D. C., Foreign Service Institute, U. S. Department of State/Ann Arbor, Michigan: University Microfilms.

BIRDWHISTELL, R. (1973). *Kinesics and Context: Essays on Body Motion Communication*. Harmondsworth: Penguin Books.

COSNIER, J. (1982). Communications et langages gestuels. V: J. COSNIER, J. COULON, A. BERRENDONNER, C. ORECCHIONI, Les voies du langage: communications verbales, gestuelles et animales. Paris: Dunod.

DE SAUSSURE, F. (1969). Opšta lingvistika. Beograd: Nolit.

DINGWALL, W. O. (1979). The evolution of human communication systems. V: H. WHITAKER, H. A. WHITAKER (Izd.). Studies in Neurolinguistics, Vol. 4, New York: Academic Press.

EFRON, D. (1941). Gesture and Environment. New York, Holt: Rinehart and Winston.

EFRON, D. (1972). Gesture, Culture and Race. A tentative study of some of the spatio-temporal and "linguistic" aspects of the gestural behaviour of Eastern Jews and Southern Italians in New York City, living under similar as well as different environmental conditions. The Hague, Paris: Mouton.

EKMAN, P., FRIESEN, W. V. (1981). The Repertoire of Nonverbal Behaviour: Categories, Origins, Usage, and Coding. V: KENDON, A., SEBEOK, T. A., UMIKER-SEBEOK, J. (Izd.). Nonverbal Communication Interaction, and Gesture. Selection from Semiotica. The Hague, Paris, New York: Mouton Publishers, 57-107.

FEYEREISEN, P., LANNOY J.-D. de (1985). Psychologie du geste. Liege, Bruxelles: Pierre Mardaga.

FRIEDMAN, L. A. (Izd.) (1977). On the Other Hand: New Perspectives on American Sign Language. New York & London: Academic Press.

GREIMAS, A. J. (1970). Du sens. Essais semiologiques. Paris: Editions du Seuil.

HALLIDAY, M. A. K. (1973). Explorations in the Functions of Language. London: Arnold.

HOCKETT, C. F., ALTMANN, S. A. (1968). A note on design features. V: T. A. SEBEOK (Ed.). Animal Communication. Bloomington & London: Indiana University Press, 61-72.

JAKOBSON, R. (1989). Lingvistika in poetika. V: R. JAKOBSON, Lingvistični in drugi spisi. Ljubljana: ŠKUC, ZIFF.

KIRK, L., BURTON, M. (1981). Physical versus Semantic Classification of Nonverbal Forms: A Cross-Cultural Experiment. V: KENDON, A., SEBEOK, T. A., UMIKER-SEBEOK, J. (Izd.). Nonverbal Communication Interaction, and Gesture. Selection from Semiotica. The Hague, Paris, New York: Mouton Publishers, 495-483.

KOVAČEV, A. N. (1989). The determination of meaning on structural and processual linguistic levels. IX. Meeting of Psychologists from the Danubian countries. Poljče, Slovenia.

KOVAČEV, A. N. (1993). Kretanja kot komunikacijski dej in kot sredstvo samoizražanja. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

KRISTEVA, J. (1968). Le geste, pratique ou communication. Langages, 10, 48-64.

LANE, H., BOYES-BRAEM, P., BELLUGI, V. (1976). Preliminaries to a distinctive feature analysis of hand shapes in American Sign Language. Cognitive psychology, 8, 273-289.

LYONS, J. (1982). Human Language. V: R. A. HINDE (Ed.). Nonverbal Communication. Cambridge: Cambridge University Press, 49-85.

MANDEL, M. (1977). Iconic devices in ASL. V: L. A. FRIEDMAN (Izd.). On the Other Hand: New Perspectives on American Sign Language. New York & London: Academic Press.

PEIRCE, C. S. (1978). Ecrits sur le signe. Paris: Seuil.

- SEBEEK, T. A. (1972). Perspectives in Zoosemiotics. Paris & Le Haye: Mouton.
- SEBEEK, T. A. (1975). Six species of signs: some propositions and strictures. *Semiotica*, 13, 233-260.
- STOKOE, W. C. (1972). Semiotics and Human Sign Language. Paris, La Haye: Mouton.

OPAZLJIVEGA IN NEOPAZLJIVEGA

Katarina Kompan

POVZETEK

Znanosti o jeziku so zaradi narave svojega predmeta ves čas neke na meji med znanostjo in filozofijo. Na kakšen način se je v to polje umestila psihologija? Namen našega članka je opozoriti na temeljne epistemološke zanke tega polja in opisati nekatere dosedanje pristope k jeziku z vidika relativistične epistemologije. Podrobneje si bomo ogledali nevropsihološki pristop, kot enega najnovejših znanstvenih pristopov k jeziku v psihologiji. Vodilna ideja sestavka je v tem, da pristope k jeziku presoja glede na to, kako v svojih hipotezah prestopajo prag opazljivega. Ta razmejitiv nam omogoča nov pogled na nekdanje vodilne metodološke tokove v psihologiji, kot npr. behaviorizem, in odpira nadaljnje možnosti psihološkega raziskovanja na tem področju.

ABSTRACT

Due to the nature of its object different types of linguistic knowledge seem to range from natural sciences to philosophy. And how does psychology enter this picture? In the article we bring into focus some basic epistemological loops of the linguistic field and try to describe traditional approaches to language from the perspective of epistemological relativism. In detail we deal with the neuropsychological approach, since it represents the newest offspring of scientific methods in psychology. The general idea of the article is that approaches to language should exceed the horizon of reasoning and hypothesising imposed by the visible phenomena. It is argued that this distinction sheds new lights on once leading methods in psychology like behaviourism, and open new ways of psychological research in this field.